

Ahol minden megtörténhet –
párhuzamok a tehetségkutató műsorok és a varázsmesék
között

Jelige: Varázsmese

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. Hipotézis és kutatási módszerek.....	4
3. A neotelevízió jellemzői	4
4. Sztárok Magyarországon	6
5. A <i>Csillag születik</i> 3 elemzése.....	7
5.1 Műfaji besorolás	8
5.2 A rítusokkal való kapcsolat	10
5.3 Karnevalisztikus jegyek	10
5.4 A műsor felépítése	11
6. Vlagyimir Jakovlevics Propp elmélete	13
7. A szereplők funkciói.....	14
8. A szerepkörök	17
8.1 László Attila, mint népmesei hős.....	19
8.2 A zsűritagok.....	21
9. A népmesék és a <i>Csillag születik</i> közötti egyéb párhuzamok.....	23
9.1 A mesék világa, szerepük az emberek életében	23
9.2 A hőssel való azonosulás.....	24
9.3 Tanító jelleg és üzenet.....	25
9.4 Néhány további párhuzam.....	27
10. Összegzés	28
Irodalomjegyzék.....	30

1. Bevezetés

Televíziós tehetségkutató műsorok régóta léteznek, s mind a mai napig töretlen népszerűségnek örvendenek. Az eszmeviláguk, általuk sugallt mindenkori igazságok – például, hogy tehetséggel, szorgalommal, kitartással és szerencsével a hétköznapi ember kitörhet, és naggyá nőhet – hitet adnak a nézőknek, azt sugallják, hogy az álmok valóra válhatnak. Azonban már a tehetségkutatók, sőt, a televízió megszületése előtt is találkozhattak az emberek ezekhez nagyon hasonló mintákkal a népmesékben.

A média és a mesék közötti kapcsolatot több oldalról lehet megközelíteni. George Gerbner a televíziót a társadalom intézményesített mesemondójának nevezte, amely által elmondott történetek megmutatják a nézőknek, hogy milyen a világ, és hogy mi a helyes a társadalom számára (Griffin, 2003: 359). Donald Bird szerint „a média ugyanazt a társadalmi feladatot látja el a modern világban, mint amit a folklór látott el a tradicionálisban: híreszteléseken, mendemondákon, pletykákon keresztül informál, szórakoztat és szabályoz, egyszóval értékrendet és közösséget teremt és tart fenn” (Császi, 2002: 110). A téma felmerült a tabloidok kapcsán is, ebben az értelmezésben ezeket a szórakoztató, szenzációs történeteket tulajdonképpen a közönségnek szánt morális tanmeséknek tartják.

Ezen megállapítások szerint a média egyfajta útmutató, amely segít eligazodni a világban, megmutatja, hogy mi a helyes és helytelen, hogyan juthat el a néző a rossztól a jóig, a káosztól a rendig. Olyan általános és követendő értékeket mutat be, melyekhez mindig érdemes visszanyúlnia az embereknek. „A társadalom differenciálódásából következő konfliktusok miatt újból és újból szükség van a közösség alapértékeihez való visszatéréshez, amire a modern médián keresztül lehetőség is van” (Császi, 2002: 89). Az 1980-as években elterjedt a „média mint reménység” szellemi áramlat a közösség identitást és információt hordozó fő forrásának, kulturális fórumnak, illetve nemzeti mesemondónak nevezte a tévét, és különleges társadalomintegráló szerepét hangsúlyozta (Császi, 2002: 88).

Mindezzel párhuzamba állíthatóak a népmesék, ugyanis ezek is általános alapértékeket mutatnak be, társadalomintegráló szerepük van és jelentős morális töltettel rendelkeznek. A történet alapját a megszokott rend felborulása jelenti, majd azt követhetjük végig, ahogyan a cselekmény során a káoszból ismét rend lesz, ahogyan a jó győzedelmeskedik a rossz felett. Vlagyimir Jakovlevics Propp szerint „morfológiailag mesének tekinthető minden olyan fejlemény, amely a károkozástól vagy hiánytól különféle közbeeső funkciókon keresztül házassághoz vagy más megoldás értékű funkcióhoz vezet. Zárófunkcióként szerepel némely esetben a megjutalmazás, szerzés, vagy a baj megszüntetése [...]” (Propp, 2005: 91).

2. Hipotézis és kutatási módszerek

Hipotézisem szerint a televízióban látható tehetségkutató műsorok és a népmesék felépítésében és tartalmában egyaránt találhatóak párhuzamok, nem beszélve az üzenetükről, mondanivalójukról, mely jelentős hasonlóságokat mutat. A tipikus varázsmesei szerepkörök közül jó néhányat megtalálunk a tehetségkutató show-kban látható jellemek között. Az alapkoncepció, – mely szerint az apró faluban szerény körülmények között élő fiú elindul szerencsét próbálni, rátermettségének köszönhetően kiállja a próbákat, és övé lesz a jutalom – egyaránt megfigyelhető a népmesék és a tehetségkutató műsorok esetében. A történet egyfajta példamutatásként is funkcionál, követendő minta az olvasók, vagy nézők számára, hiszen általános igazságokat, és alapértékeket helyez előtérbe. Ilyen például a bemutatott szerencsés végkifejlet, mely arra buzdít, hogy a kitartásnak és a kemény munkának megvan a gyümölcse. Ezek a történetek arra is felhívják a figyelmet, hogy bárkiből lehet „királyfi”, csak akarni kell.

Kutatási módszerem a narratívaelemzés, mivel a szövegekben megjelenő történeteket szeretném összehasonlítani. A tehetségkutató műsorok jellemzőit a *Csillag születik* harmadik évadának elemzésén keresztül mutatom be. A választott műsor alkalmas arra, hogy a tehetségkutatók általános jellemzőit prezentálja. A műsorelemzéshez kapcsolódóan kitérek a neotelevízió jellemzőire, valamint megvizsgálom a magyarországi sztárok szerepét. Ebben a kontextusban végzem el az említett műsor komplex elemzését, mely során nem csak a szerkezetét vizsgálom, hanem megkeresem annak legfőbb üzenetét is.

A népmesék általános jegyeinek felderítéséhez a mesemorfológia adja az alapot, mely „a mesék alkotóelemeinek, valamint ezek egymáshoz és az egészhez való viszonya szerinti leírását” jelenti (Popp, 2005: 27). Vlagyimir Propp szerint a varázsmeséknek van egy közös váza, ugyanazon séma szerint épülnek fel, s a szereplőket hét szerepkörbe, míg a cselekvéseket 31 funkcióba sorolta. Ennek segítségével elvégzem a népmesék általános jellemzőinek összevetését a tehetségkutatókéval, s megvizsgálom, hogy a funkciók és a szerepkörök között mekkora átfedés, megfeleltethetőség áll fenn.

3. A neotelevízió jellemzői

Umberto Eco *Már nem átlátszó a képernyő* című írásában használta elsőként a neotelevízió kifejezést, mellyel egy új televíziós modellre utalt. Az általa leírt ismérvek főleg a kereskedelmi televíziókra jellemzőek, azonban a manapság megfigyelhető tendencia szerint a kereskedelmi és közszolgálati televíziók közelednek egymáshoz (Pápai, 2007: 63). A neotelevízió keveset beszél a kívüllágról, helyette önmagáról és a nézőkkel fennálló

kapcsolatáról beszél. A televízió a nézőkkel egyenrangú társként lép fel, mintha ezt mondaná: „Itt vagyok, én vagyok, én és te egyek vagyunk” (Eco, 1992: 77).

Ehhez kapcsolódik az interaktivitás fokozódása, mely által a passzív befogadók helyett egyre inkább aktív szerepet töltenek be a nézők. A hazai televíziózásban a 2000-es évek elején jelent meg az interaktivitás, amely megvalósulhat egyrészt a stúdióban megjelenő közönség szerepének kitágításával, másrészt telefonos, e-mailes, vagy sms-ben történő véleménynyilvánítás keretein belül (Pápai, 2007: 63). Ezek a „túlnyomó részben emelt díjas telefonos alkalmazások egyfelől kiválóan alkalmasak a nézők szorosabb bevonására, lojalitásuk és érzelmi kötődésük kialakítására, fenntartására, másfelől addicionális és egyben alternatív bevételi forrást jelentenek [...] a hagyományos reklámbevételek mellett” (Koltai, 2010: 21). A televízióban az interaktivitás különböző szintjeivel találkozhatunk. A műsorokba integrált telco (azaz valamilyen mobiltechnológia integrálásán keresztül megvalósított szolgáltatás) alkalmazások a hazai televíziózásba a valóságshow-kkal érkeztek meg, majd a tehetségkutató műsorokkal növelték népszerűségüket. „Ezek a szerkesztett tartalom inherens részeként, vagyis műsorelemként megjelenő interaktív elemek a műsor elválaszthatatlan részei azáltal, hogy a nézői interakció (szavazás) befolyásolja a műsorfolyam alakulását és/vagy végső kimenetelét” (Koltai, 2010: 28).

További jellemzője a neotelevíziónak a hibridizáció. Az eddig élesen elválasztott műfajok határai eltűnnek, összemosódnak, és új, hibrid műfajok jönnek létre. „A neotelevíziónál nem csak az általában emlegetett információs és szórakoztató (infotainment) vagy oktató és szórakoztató (edutainment), esetleg az „élő” és a „konzerv” vagy a fikciós és a nem fikciós műsorok keveredéséről beszélhetünk, hanem az egyes műfajokon belül is eltűnnek a határok, és egyre gyakrabban találkozunk olyan műsorokkal, amelyek megpróbálják a különböző műsортípusoknak a nézők figyelmére és hűségére leginkább számot tartó elemeit elegyíteni” (Pápai, 2007: 64). A hibridizáció kapcsán meg kell említeni, hogy maguk a médiumok is hibrid jegyeket hordoznak, hiszen a korábbi médiatípusok szerinti kategorizálás egyre kevésbé megfelelő. „A rádió, a televízió, a nyomtatott sajtó és az internet médiumainak elkülönítése értelmetlenné válik, hiszen a tartalmak vándorolnak az eltérő platformok között, a használók fogyasztási szükségleteihez és az adott platform technikai igényeihez igazodva” (Myat, 2010: 48).

A neotelevízió nem az értelemre, hanem az érzelmekre hat. Ennek érdekében hangvétele szubjektív, témái tabloidszerűek. Az ember narratív lény, aki történetekben él és történeteken keresztül ismeri meg a világot. Ehhez igazodik a neotévé, amely történeteket mesél a nézőknek (Pápai, 2007: 64). Mivel a szórakoztatás a legfontosabb, ezért a nyit a

magánéleti témák felé. Célja az érzelemkeltés, meghökkentés, elkápráztatás. Ezzel párhuzamosan a valóságot is hangsúlyozza, például a nézők bevonásával (Jenei, 2006: 39-40).

A médiában a késő-modernitásban történt változásokhoz tartozik a valóságtelevíziózás (reality tv) megjelenése is, mely az 1990-es évek elejére tehető. „A valóságtelevízió kifejezés jól mutatja, hogy itt nemcsak egyetlen műfajról, a valóság-show-ról van szó, hanem a tévé egésze is eggyé vált ezekkel a műsorokkal, vagy másképpen fogalmazva, aki ma tévéről beszél, az a valóságtelevíziózásra gondol” (Császi, 2009: 54). A legismertebbek az énekes-tehetségkutató valóság-show-k, például az *American Idol*, amely Magyarországon *Megasztár* néven fut (Császi, 2009: 54). A valóság-show-k pozitív oldalát tekintve oktató jellegüket említhetjük, hiszen sokszor tanácsok és utasítások láthatóak bennük humorral, kukucskálással és érzelmi túlfűtöttséggel kiegészítve (Császi, 2009: 60). Ezen kívül segítenek a nézőknek megerősíteni önmagukat a társadalom nehézségei közepette, az egyéni racionalitást, önellátást, az individuum felelősségét hangsúlyozzák. A kereskedelmi tévé segít az egyénnek növelni képességeit és fejleszteni stratégiáit, hogy megoldja az élete különböző szegmenseire vonatkozó problémákat (Császi, 2009: 61).

4. Sztárok Magyarországon

A sztárjelenség az utóbbi időben kibővült és differenciálódott az audiovizuális médiumok rendkívüli elterjedése és az egész életet átható szerepe miatt. Ahogy régebben sem, úgy ma sem keletkeznek spontán sztárok. „Mindenkiből lehet sztár, akiből azt csinálnak” – mondja Buda Béla (Jenei, 2008: 7). Ómolnár Miklós szerint ahhoz, hogy valaki sztár legyen, a legfontosabb a gyakori szereplése, „mutogatása”. Mivel a legtöbb emberhez a kereskedelmi televíziók műsorai jutnak el, abból lesz sztár, akit ezeken az adókon főműsoridőben a lehető legtöbbször mutatnak (Jenei, 2008: 8).

Több szempontból is változás zajlott a sztársággal kapcsolatban az idők folyamán. Megváltozott a sztár, mint termék életciklusa: Míg régebben hosszabb életciklusú volt, s a sztároknak volt egyfajta erkölcsi emelkedettségük, addig manapság ez rövid életciklusra változott. Szintén változás, hogy az idealizálás helyett manapság a sztárok deheroizációja figyelhető meg. Mindenhonnan jöhetnek, s történeteik a leghétköznapiabb emberek történetei (Jenei, 2008: 7-8). Hétköznapiságukat mutatja Ómolnár Miklós definíciója is: „Úgy gondolom, sztár az, akinek az arcába vadidegen emberek belebámulnak, akit akár le is szólítanak, veszik maguknak a bátorságot, hogy kvázi-ismerősként zaklassák az utcán” (Jenei, 2008: 8). A magyarországi sztárookra jellemző, hogy úgy tekintenek rájuk, mint egy fiúra a szomszédból, egy vacsoravendégre, vagy egy szinte-családtagra. Olyan, mintha az emberek

hátba veregethetnék az utcán, hiszen ugyanoda jár bevásárolni, mint ők. A sztár ezzel szemben nyugaton, főleg Amerikában emelkedettebb fogalom (Jenei, 2008: 12). Magyarországon éppen emiatt az intim viszonyulás miatt úgy érzik az emberek, hogy joguk van mindent tudni a sztárokról, hiszen erre a kvázi családtagra ugyanúgy kíváncsiak, mint egy valóságos családtagra. Ez az érzés jóval erősebb a magyar sztárok esetében, mint mondjuk az angolszász világ sztárjaival szemben. Az emberek sokkal közelebb állónak érzik a magyar sztárvilágot, még az elutasító, taszító, irritáló sztárok esetében is (Jenei, 2008: 14).

A sztáripár a mítoszok pótlékait termeli, azáltal, hogy olyan hősoket, meséket állít elő, melyekről véleményyt alkothatnak a befogadók. Napjainkban a sztárokról szóló leegyszerűsített mítoszok szintjén vannak jók és rosszak, vannak tanulságok, s azok a legsikeresebbek, melyek hétköznapi tanulságokat fogalmaznak meg, ezáltal azonosulási felületet nyújtanak a befogadók számára (Jenei, 2008: 13-14).

5. A *Csillag születik* 3 elemzése

A *Csillag születik* az RTL Klub 2007-ben indult tehetségkutató show-ja. A műsorban nem csak énekesek jelentkezhetnek, ugyanis sem műfaji kötöttségek, sem életkori korlátok nincsenek. Így énekesek, táncosok, vers-és prózamondók, humoristák, zenészek, artisták és bűvészek, valamint egyéb műfajok képviselői is megmutathatják magukat, hiszen ahogy a mottó szól: „A tehetség sokszínű”. A jelentkezők sorsáról a négytagú szakmai zsűri és a nézők közösen döntenek. A műsor eddig három évadot élt meg, melyek 2007-től kezdve két évente voltak láthatóak, s – ahogy azt Ördög Nóra az *X-Faktor 2* ötödik döntőjében bejelentette, – 2012-ben újra lesz *Csillag születik*, mely várhatóan tavasszal kerül képernyőre.

Dolgozatomban a *Csillag születik* legutóbbi, harmadik évadjának elemzését fogom elvégezni. A széria tíz adásból állt, melynek első része 2011. április 2-án került adásba, s ezt követően hetente jelentkezett szombat esténként. Az előző évadhoz képest a zsűriben nem történt változás, továbbra is Szirtes Tamás Kossuth-díjas rendező, a Madách Színház igazgatója, Oroszlán Szonja színésznő, Fáy Miklós kritikus és Hernádi Judit Jászai Mari-díjas színésznő értékelte a produkciókat. A műsorvezetőknél azonban Ördög Nóra párja Stohl András helyett Nagy Sándor lett. Szintén változás az eddigiekhez képest, hogy a válogatókról való továbbjutáshoz három zsűritag szavazata is elegendő volt.

A műsorban több ezren jelentkeztek, akikből a zsűri három válogató során kiválasztotta a legjobb 24 produkciót. A válogatókon a továbbjutott tehetségeken kívül gyenge, olykor éppen ezért mulatságos előadásokat is láthattak a nézők. Ha a zsűritagoknak nem tetszett a műsorszám, azt egy gomb megnyomásával jelezheték. Ha minden zsűritag megnyomta a

gombját, akkor egy kürtszó megállította a produkciót. A továbbjutáshoz az eddigiekkel ellentétben elég volt három zsűritag szavazata is. A három válogatót az élő-show-k követték, ezekben már nem szakíthatta félbe a zsűri kürtje a produkciókat. Az első és a második középdöntőben 12-12 versenyző mutathatta meg magát, akikből a zsűri és a nézők döntése alapján 4-4 fellépő jutott tovább. A döntés úgy született, hogy a zsűri minden fellépőt pontozott, ezáltal kialakult a zsűri sorrendje, melyet összefésültek a nézők szavazatai alapján felállított nézői sorrenddel. A továbbjutott legjobb nyolc versenyző hétről-hétre a döntőkben bizonyíthatott, mely során minden héten kiesett valaki. Június 4-én, az utolsó adásban a négy finalista közül László Attila került ki győztesen.

5.1 Műfaji besorolás

Televíziós műfaj szempontjából mint a legtöbb ma látható tehetségkutató, így a *Csillag születik* is több műfaj jellegzetességét viseli magán. Show-műsor, ugyanis „a show-műsor minden kategorizálási kísérlet szerint valami olyan eseményt jelent, amelynek elsődleges karakterjegye, hogy szórakoztató” (Pápai, 2007: 66). Ezek a műsorok jellemzően nem mindennapi embereket, például sztárokat mutatnak hétköznapi helyzetben („extremitás hétköznapisága”), vagy mindennapi embereket láthatunk extrém helyzetben, vágyaik és álmaik közelében („hétköznapiság extrémisége”) (Pápai, 2007: 66-67). Ez utóbbi helyzet érvényesül a tehetségkutatóval vegyített show-műsorok jó részében, ahol teljesen hétköznapi emberekből válhatnak hírességek. A hirtelen jött siker és a sztárrá válás következményei teljesen felforgatják a jelentkezők mindennapi életét, a nézők pedig nyomon követhetik, megtapasztalhatják a hétköznapiság extrémizmusát.

A tehetségkutató műsorokat az entertainment show-kkal is ötvözték. „Ezek az általában főműsoridőben sugárzott, egész estés, jellemzően zenés-táncos műsorok leginkább a revüvel, az operettel, a cirkusszal és a kabaréval állíthatók rokonságba” (Pápai, 2007: 67). Ez teljesen igaz a *Csillag születik*re, hiszen a műsor szombatoként, egy adás kivételével 20.30-tól volt látható az RTL Klubon. A jelentkezők különböző műfajú produkcióinak köszönhetően valóban sok volt a zene, tánc, humor és látványosság. Ezen műsorok célja a széleskörű szórakoztatás, pihentetés, ezért látványvilágukban csillogóak, álomszerűek. A felvétel általában stúdióban történik, közönség előtt. A műsorvezetők állandóak, egy vagy két showman/-woman vezeti őket (Pápai, 2007: 67). A *Csillag születik*ben az entertainment show-nak ezen jegyei is megtalálhatóak. A két állandó műsorvezető Ördög Nóra és Nagy Sándor volt. A felvétel helyszíne a stúdió, a műsorra jellemző kialakítással, berendezéssel, díszlettel és a közönséggel. A közönség a televíziónézőket reprezentálja azáltal, hogy például

mimikával, tapssal kifejezheti véleményét a látottakról. A közönség ezen feladata már átvezet a talk-show-kkal való kapcsolathoz, ahol a stúdióközönség ugyanezt a szerepet tölti be. Ugyancsak a talk-show elemeihez tartozik az, amikor a produkciók előtt és után a műsorvezetők, s időnként a zsűritagok is beszélgetnek a fellépőkkel. Erre leggyakrabban a produkciót követően, a színpadról való levonulás után kerül sor. Ilyenkor a műsorvezetők általában megkérdezik a versenyzőt, hogy érzi magát, milyennek ítéli saját teljesítményét. Az entertainment és a tehetségkutató show-k ötvözete azért sikeres, mert míg az előbbi az önfeledt kikapcsolódást nyújtja, addig az utóbbi lehetőséget ad a nézőnek az interaktivitásra, ezáltal erősíti bennük az adott televízióhoz való tartozás érzését, és bevételi forrást is jelent a tévétársaságnak. Éppen ezért ezek a műsorok általában nem „konzerv”, hanem „élő” adások (Pápai, 2007: 67).

Bizonyos mértékig a reality show jegyeivel is találkozhatunk ezekben a műsorokban. Sok tehetségkutatóban közös, bekamerázott házban laknak a játékosok a verseny alatt, és a műsor keretein belül, illetve egyéb on vagy off screen módon is bepillantást nyerhetünk az életükbe, például bulvárlapokon és magazinműsorokon keresztül. „Ezzel kielégítik a néző bulvár iránti igényét is, s a szereplőket valódi hús-vér – az átlagnézőhöz hasonló – emberként mutathatják be” (Pápai, 2007: 67). Ezt segítik a *Csillag születik*-ben látható kisfilmek is, melyeket a versenyzők produkciói előtt láthatunk, s ezek segítségével megismerhetjük személyiségüket, gondolataikat. Itt kifejthetik a céljukat, véleményüket a műsorról, valamint mesélhetnek saját magukról. Továbbá a műsorban szereplőket felkapja a bulvármédia, így nem csak a *Csillag születik*-ben találkozhatunk velük, hanem magazinműsorokban, beszélgetős műsorokban, és az online, illetve nyomtatott médiumokban is. Sőt, a műsor során a nézők üzenhetnek, kérdezhetnek a versenyzőktől az interneten található „csiripfalon” keresztül. Ez részben az interaktivitást erősíti, részben pedig azt, hogy még többet megtudhassanak a versenyzőkről az érdeklődők.

Bár a szakirodalom nem egységes a vetélkedőműsorok meghatározásában, ennek a műfajnak is megjelennek bizonyos elemei a tehetségkutató show-kban. „Igazat mond-e a vetélkedő vagy fikciót visz színre? Köztudott, hogy egy-egy jelenetét forgatókönyvszerűen megrendezik, de az is köztudott, hogy egyértelmű hagyományokat követve valóságos személyeket versenyeztet (a közönség rögtön felzúdulna, ha valamelyik versenyzőről kiderülne, hogy színész)” (Eco, 1992: 85-86). Csakúgy, mint a tehetségkutatók, ahol a műsornak vannak előre eltervezett, fix elemei, ugyanakkor a jelentkezők nem színészek, vagy beépített emberek, hanem valóságos alakok, akik teljesítményükkel alakítják a műsort. A televíziós vetélkedőknek két csoportja különíthető el: a game show és a quiz show. Közös

bennük a verseny, mely során a játékosok végül győztesekre és vesztesekre oszlanak, valamint a szigorú műsorszerkezet, amit egy vagy két műsorvezető moderál. A game show-ban általában ügyességi feladatokat kell megoldani a versenyzőknek, míg a quiz show-ban kvízkérdéseket kell megválaszolniuk (Pápai, 2007: 69). Ez alapján a tehetségkutató műsorok a game show-khoz állnak közelebb, hiszen nem elméleti tudásról kell számot adniuk a versenyzőknek, hanem valamely területen, például az éneklésben való jártasságukról.

5.2 A rítusokkal való kapcsolat

Émile Durkheim szerint a szimbolikus kommunikáció sajátossága az, hogy a nagy emocionális töltéssel rendelkező szimbolikus cselekvés a közösség belső viszonyait morálisan újjáteremti (Császi, 2002: 62). A rítus egy olyan kollektív ceremóniális forma, amellyel a közösség tagjai a káoszból új rendet teremtenek, és morálisan azonosulnak vágyaikkal (Császi, 2002: 63). Ebben a megközelítésben a rítusok funkciója hasonlóságot mutat mind a népmesék, mind a tehetségkutató műsorok társadalomintegráló szerepét tekintve. A morális értékek, az egységtudat, a rend felé haladás elemei mind megfigyelhetőek az általam vizsgált két műfajban.

A tehetségkutató műsorokban gyakran jelennek meg szélsőséges érzelmek, nagy sikerek, amik hatalmas örömmel járnak, valamint bukások, amiket bánat kísér. Ez kapcsolódik ahhoz az elképzeléshez, mely szerint a média a legnagyobb hatást azon keresztül éri el, hogy társadalmi drámákat alkot, melyek a társadalmi rend Jó és Rossz alapelvei közötti harcot mutatják be (Császi, 2002: 72). A modern média lehetőséget ad a közösség alapértékeihez való visszatérésre, melyre a társadalom differenciálódása miatt nagy szükség van (Császi, 2002: 89). A tehetségkutatók jelentkezői mind egyenrangúak függetlenül a műsoron kívüli életüktől. A továbbjutást nem a külsőségek határozzák meg, hanem olyan alapértékek, mint a tehetség, szorgalom, kitartás, bátorság. A *Csillag születik* 3-ban feltűnt például beszédhibás, illetve vak versenyző is, nem beszélve a szegény körülmények között élő jelentkezőkről.

5.3 Karnevalisztikus jegyek

A középkori ember életében fontos szerepet töltöttek be a karneváliszerű ünnepek, és a hozzájuk kapcsolódó vidám látványosságok. A karneválok mellett voltak külön „bolondünnepek”, ráadásul az egyházi ünnepeknek is volt népi-vásári, komikus vonatkozása. Ezen ceremóniák elmaradhatatlan résztvevői voltak a bohócok és bolondok, akik parodizálva utánozták a komoly ceremóniák mozzanatait (Bahtyin, 1982: 9). A *Csillag születik*ben

megjelenő sokszínű produkciók kapcsolatba hozhatók a karneválok hangulatával, a vásári látványosságokkal. A bűvészek, artisták, mesemondók és neveltetők mind a karneválok forgatagát idézik. Ugyancsak karneváli elem az egyenlőség, hiszen minden jelentkező ugyanolyan esélyekkel indul. A karnevál ideiglenesen az egyetemesség, szabadság, egyenlőség és bőség utópikus birodalmába vezette a népet. A fennálló rend alóli ideiglenes felszabadulás, a hierarchikus viszonyok, kiváltságok, normák és tilalmak átmeneti felfüggesztésének ünnepe volt, ahol a középpontban az idő, a keletkezés, a változás és a megújulás állt. Szemben állt minden befejezettel, véglegessel, a nyitott jövőbe tekintett (Bahtyin, 1982: 15). A nyitott jövőhöz és a változáshoz kapcsolódik a tehetségkutatók azon eleme, mely során „kisemberek” naggyá válhatnak, szegénységből gazdagságba, ismeretlenségből ismertségbe vezethet az útjuk. Mindenki egyenrangú, a műsorvezetők és a zsűri hozzáállása a versenyzőkhöz igen közvetlen. Szóba elegyednek velük, sokszor barátságosan társalognak, s Ördög Nórára az is jellemző, hogy bátorítón megsimogatja, hátba veregeti a jelentkezőket. A karneválokon kialakult egy kötetlenül familiáris, vásári érintkezés, mely során a beszédkapcsolatok formái is megváltoznak. A tegeződés, néven nevezés, esetleg beceneven szólítás mellett gyakori a másik vállon veregetése, a cimboraság ősi szertartásformáinak megjelenése (Bahtyin, 1982: 24). Mindez megfigyelhető a kötetlen hangulatot sugárzó *Csillag születik*-ben, ahol a személyes kapcsolatok például a versenyzők és a műsorvezetők között informálisak, közvetlenek.

5.4 A műsor felépítése

Elemzésem során a *Csillag születik* 3 döntőinek vizsgálatára szorítkozok. Egy kivétellel mindig a versenyzők közös produkciójával indul a műsor. Ezt követi a főcím, mely tartalmazza a jellegzetes *Csillag születik* logót, és zenét. A narrátor bemutatja a műsorvezetőket, akik a színpadra jönnek, köszöntik a nézőket, elmondják a műsorhoz kapcsolódó fontos információkat, majd bemutatják a zsűrit. A műsorvezetők ismertetik a szavazás menetét, megmutatják a győztes nyereményét, valamint a szavazók között kisorsolásra kerülő nyereményeket, (ezeket a műsor során többször megmutatják), majd szólítják az első versenyzőt. Állandó elválasztó, s egyben összekötő elem a pörgő *Csillag születik* felirat, melyet a főcím zenéjének pár másodperces részlete kísér. Rövid bejátszás következik a versenyző előző adásban látott szerepléséről, melyet ő közben kommentál is, valamint magáról is mesél. A versenyzők kisfilmjei mindig személyiségük, életük egy-egy szegmensébe engednek bepillantást. Az előbb említett elválasztó elemet követően a narrátor felkonferálja a versenyzőt, aki már a színpadon áll, és megkezdí produkcióját. A

műsorvezetők a színpadról a színfalak mögé vezető átjáróban állnak a produkció alatt. Előfordul, hogy a nemsokára színpadra lépő versenyzővel az átjáróban beszélnek néhány szót, s ezután jön a kisfilmje és a produkciója.

A közönséget sötétkék fénnel teszik homogénné, kevésbé láthatóvá. A színpadon kívül a zsűri van kivilágítva, őket az előadás alatt időnként bevágják, így reakcióikat láthatják a nézők. A fekete színpadon zajló produkciók mögött mozgó digitális háttér, fényüket változtató reflektorok és színes lámpák biztosítják a látványt. A színpaddal szemben található a zsűri kék színű, csillagokkal díszített asztala, melyet a közönség oldalról és hátulról körbevesz. A színpad két részből áll, a nagyszínpadnak a baloldalon van egy csillaggal díszített kiugró „nyelve”, mely benyúlik a közönség közé. A műsort a dinamikus kameramozgások és a gyakori snittek teszik még látványosabbá.

A produkciót követően közelebbről láthatjuk a tapsoló közönséget, ekkor már az ő reakcióik is kivehetőek. Mind a négy zsűritag elmondja véleményét a látottakról, majd a műsorvezetők is hozzáfűznek valamit, és elmondják, hogy hogyan lehet szavazni a versenyzőre. Ezután a narrátor egyenként szólítja a zsűritagokat, akik pontozótáblájuk felemelésével értékelik a produkciót. Ezt követően a versenyző taps közepette lemegy a színpadról a műsorvezetőkhez, s egyikükkel vagy az átjáróban, vagy a lihegőben beszélget egy kicsit. Elmondják, hogy a pontok alapján jelenleg hanyadik a listán, megkérdezik, hogy érzi magát, milyennek ítéli a produkcióját. Az éppen nem szereplő versenyzők a lihegőben ülnek, a műsor során időnként bevágják őket, hogy látható legyen, hogy vannak, milyen a hangulat. A beszélgetés után a műsorvezetők felkonferálják a következő produkciót. Ez ismétlődik a műsorban annyi megszakítással, hogy a reklámok előtt a műsorvezetők a színpadra jönnek, elmondják, hogy kik lépnek fel nemsokára, majd a reklám után ugyanitt állva elmondanak néhány fontos információt, és felkonferálják a következő versenyzőt.

Az utolsó produkció után megmutatják a nyereményeket, és a műsorvezetők hátramennek a lihegőbe, ahol az összes még játékban lévő versenyző várakozik. Innen megmutatják a zsűri pontszámai alapján készült listát. Az ötödik élő show-tól kezdve a versenyzőknek két produkciót kell előadniuk, a zsűri a fellépők mindkét önálló produkcióját külön pontozza, így műsor végén a lista a két pontszám egyesítéséből alakul ki. Ezután visszaidézik az este összes produkcióját, (vagy ha kétszer léptek színpadra a versenyzők, akkor produkciót) rövid részleteket mutatva belőlük, s a műsorvezetők szavazásra buzdítják a nézőket. Gyakran lehetőséget adnak a lihegőben lévő versenyzőknek is, hogy megkérjék a nézőket arra, hogy szavazzanak rájuk. Majd a zsűri listáján átalakulnak a pontok a helyezéseknek megfelelően, ismét megmutatják a produkciók kivonatát, a győztes, valamint a

szavazók nyereségét, és a zsűri röviden véleményezi az estét. Ezt követően a meghívott sztárfellépők produkciója következik, akik többnyire a régebbi *Csillag születik* szériákban váltak ismertté. Utána megkezdődik az utolsó egy perc, majd lezárul a szavazás. A színpadra hívják a versenyzőket, ahol a feszültségkeltés érdekében megváltoznak a fények és a zene. A műsorvezetők egyenként szólítják a továbbjutókat, akik átsétálnak a színpad kinyúló részére. Miután kiderült, hogy ki esett ki, a műsorvezetők elmondanak még néhány információt és elköszönnek; ezután még láthatjuk a versenyzőket a színpadon, ahogy ünnepelnek, megölelik egymást, s a képernyő jobb felén lefut a stáblista a főcím zenéjével.

6. Vlagyimir Jakovlevics Propp elmélete

Az 1900-as évek első harmadában a mese szakirodalma még nem volt gazdag (Propp, 2005: 11). Osztályozásukat tekintve nem volt általánosan elfogadott, minden felvetésnek eleget tevő tudományos felosztás, csupán több vitatott kategória, s igen eltérőek voltak a megközelítésmódok. Propp 1928-ban végzett tanulmánya „fontos mérföldkő az elbeszélések általános, állandóan visszatérő elemeinek és struktúráinak kutatásában” (Gripsrud, 2007: 183). Propp egy nagy orosz mesegyűjtemény egy fajtáját, a varázsmeséket vizsgálta, melyek a népmeséken belül „a mese egy sajátos tulajdonságokkal rendelkező osztályát képezik” (Propp, 2005: 27). „A meséknek azokról a változatairól van szó, melyek károkozással vagy valamilyen hiány előidézésével [...], illetve valamilyen birtokolni vágyott tárgy utáni sóvárgással [...] kezdődnek, majd a hős elindul otthonról, s találkozik az ajándékozóval, aki varázseszközt, vagy a keresett tárgy megtalálásához hozzásegítő segítőtársat ad neki; ezután a hős megküzd az ellenfelével [...], visszatértében pedig üldözőbe veszik. A kompozíció sokszor persze bonyolultabb” (Propp, 2006: 15). A varázsmesék a folklórhagyomány részét képezik. Szerkezetük vizsgálata azt mutatja, hogy ezek a mesék szoros kapcsolatban állnak egymással, nem lehet elválasztani az egyik szüzséjét a másiktól (Propp, 2006: 16). Bár Propp vizsgálatainak alapját az orosz mese képezte, maga a munka mégsem az orosz mese vizsgálata, ugyanis fontos, hogy a mese nemzetközi jelenség, ezért motívumai is nagyrészt nemzetköziek (Propp, 2006: 32).

„A történeti és a logikai szinteket különválasztva szokás a narratívaelemzés során megkülönböztetni a történetet (fabula) és a cselekményt (szüzsé). Az előbbi a történet elmesélését magát jelenti, az utóbbi a sztori elmesélésének logikai, térbeli, időbeli átrendezését, hogy a történet érdekességét fokozzák” (Császi, 2010: 71). Propp célja a mesék szüzséinek összehasonlítása volt. „Az összehasonlítás elvégzéséhez különleges eljárással kipreparáljuk a mesék alkotóelemeit, majd az így körülhatárolt alkotórészek alapján

elvégezzük a mesék összehasonlítását. E munka eredményeként jutunk el a mese morfológiájához, vagyis a mesék alkotóelemeinek, valamint ezek egymáshoz és az egészhez való viszonya szerinti leírásához” (Propp, 2005: 27).

Propp arra a megállapításra jutott, hogy az általa vizsgált mesék mindegyike ugyanazon séma szerint épül fel, és 31 cselekvésből áll. Ezeket funkcióknak nevezte, ilyen például a hős elindulása otthonról, nehéz próbák kiállása stb. (Gripsrud, 2007: 183). Ezek a funkciók alkotják a cselekményt, ezek „a szereplők jelentősebb akciói, amelyeknek a történet mesélése során valamilyen kulcsfeladatuk van a cselekmény szempontjából” (Császi, 2010: 71). Nem minden narratívában található meg az összes funkció, de egy történet szempontjából nem csak azok a funkciók fontosak, amelyek megtalálhatóak benne, hanem azok is, amelyek hiányoznak, vagy torzulnak (Császi, 2010: 71-72). Propp megállapította továbbá, hogy ezekben a mesékben az összes szereplő hét szerepkörbe sorolható be, ezek: az ellenfél, az adományozó, a segítőtárs, a cárkisasszony és apja, az útnak indító, a hős és az álhős (Propp, 2005: 78). Propp elemzési modellje nem csak a népmesékre, hanem bármilyen típusú történetre alkalmazható, ezért nagy jelentősége volt a narratívaelemzésben (Stokes, 2008: 81).

7. A szereplők funkciói

A mesékben sok esetben ugyanazt a cselekvést végzik különböző személyek, ezért lehetséges a mesét a szereplők funkciói szerint vizsgálni. A mesekutatásban az a fontos, hogy mit csinálnak a szereplők, az, hogy ki és hogyan teszi ezt, csupán másodlagos (Propp, 2005: 28). Tehát a szereplők funkciói képezik a mesék alapvető alkotórészét. Meghatározásukkor el kell vonatkoztatni a cselekvés végrehajtójától, és a cselekvést nem szabad a történetbeli helyétől függetlenül vizsgálni. Összegezve „funkción a szereplők cselekedetét értjük a cselekményen belüli jelentése szempontjából” (Propp, 2005: 29). A varázsmesékben található funkciók száma korlátozott, az elemek sorrendje pedig szigorúan állandó, ami azt jelenti, hogy a funkciók sorrendje mindig azonos. Nem minden mese tartalmazza az összes funkciót, az azonos funkciókat tartalmazó mesék az egytípusú mesék (Propp, 2005: 30). Ha a mesékben fellelhető funkciókat egymás után vizsgáljuk, akkor kiderül, hogy ezek egyetlen történetté állnak össze, egyik sem lóg ki a sorból, zárja ki a másikat, vagy mond ellent neki. A varázsmesék törzseként egyetlen funkciósort kapunk, szerkezetileg valamennyi varázsmese egytípusú (Propp, 2005: 31). A funkciók sora alkotja a varázsmesék általános morfológiai alapját. A mese általában a kiinduló szituációval kezdődik, a hős és családja bemutatásával. Ez a szituáció nem funkció, mégis fontos morfológiai elem (Propp, 2005: 33). Ezt követi 31

funkció, melyek közül azokat fogom kiemelni, amik párhuzamba állíthatóak a tehetségkutató műsorokban, konkrétan a *Csillag születik* 3-ban fellelhető elemekkel.

A kiinduló szituáció felsorolja a családtagokat, vagy csupán neve és helyzete megnevezésével bemutatja a leendő hőst (Propp, 2005: 33). Ez a *Csillag születik*ben is felfedezhető, ahol a produkció előtt megtudjuk a „hős” nevét, néhány hozzá kapcsolódó alapvető információt, s gyakran a családtagokról is szó esik a műsorban. A jelentkezőkkel a válogatáson a színpad mögött, a fellépés előtt és után beszélgetnek a műsorvezetők, valamint előfordul, hogy a produkció előtt a zsűritagok is beszédbe elegyednek a versenyzővel. A későbbi adásokban egyre többet tudhatnak meg a nézők a továbbjutók személyiségéről, családjáról, háttéréről, elsősorban a produkciók előtt látható kisfilmeknek köszönhetően.

A kiinduló szituációt követik a funkciók. „Az első hét funkciót a mese előkészítő szakaszának tekinthetjük, a károkozással viszont kezdetét veszi a bonyodalom” (Propp, 2005: 38). A károkozásnak több formája van, ilyen például a rablás, fogságba ejtés, de nem minden mese kezdődik károkozással. Vannak másféle indítások is, ezek „valaminek a meg nem léte, valaminek a hiánya szituációjából indulnak, és ez az állapot ugyanolyan keresőútra indítja a hőst, mint amilyen a károkozást követi” (Propp, 2005: 40). Ez a funkció, amikor a család valamelyik tagjának hiányzik valami, szeretne megszerezni valamit, fellelhető a *Csillag születik* esetében is. A mesékben a hiány több dologra utalhat, menyasszonyra, varázseszközre, csodálatos dologra, pénzre stb. A tehetségkutató műsorokba jelentkezők egy része a pénz hiánya miatt a főnyeremény megszerzésének érdekében jelentkezik, mások annak a hiányát érzik, hogy kibontakoztassák tehetségüket, megmutassák magukat a nyilvánosságnak, vagy az legyen a szakmájuk, amivel valójában foglalkozni szeretnének.

A következő funkció során „a hős értesül a bajról, vagy tudatosul benne a hiány, kéréssel fordulnak hozzá, parancsot adnak neki, elküldik vagy elbocsátják” (Propp, 2005: 42). Ez a mozzanat indítja útnak a hőst, mely során a kezdeményező lehet például a család, vagy maga a hős is. A *Csillag születik*ben gyakran előfordul, hogy a család, a barátok buzdítják jelentkezésre a versenyzőt, más esetekben viszont a versenyző saját maga a kezdeményező, s azért indul el, hogy elérje célját. A döntés meghozatala után a hős elhagyja otthonát, ez az útnak indulás funkciója. Felkerekedik, hogy megkeressen valamit, azonban néhány mesében hiányzik a hős térbeli helyváltoztatása, a cselekmény egy helyszínen játszódik le (Propp, 2005: 45). Ha van is helyváltoztatás, a mese átsiklik az utazás idején, a mozgást nem meséli el részletesen, tehát maga az út csak a kompozícióban szerepel, nincs kidolgozva (Propp: 2006: 44). A tehetségkutató műsorokban is megfigyelhető ez az elem: bár nem láthatták a nézők, de mégis tudják, hogy valahonnan elindultak a jelentkezők, elhagyták az otthonukat, ám a

műsorban egyetlen helyszínen zajlanak az események, ez a stúdió. A teljes kép érdekében a döntőkben bemutatott kisfilmek gyakran a versenyzők otthonában, iskolájában játszódnak, és ezekben már feltűnnek a családtagok, barátok is. Így bár fizikailag egy helyen zajlik a megmérettetés, mégis betekintést adnak a magánéletük különböző tereibe a játékosok.

A bonyodalom után következik a cselekmény kibontakozása. Új szereplő lép be a mesébe, az adományozó, vagy ellátó. Tőle a hős valamilyen (többnyire varázserejű) eszközt kap, amire feltétlenül szüksége lesz a későbbiekben való boldoguláshoz. Azonban mielőtt a hős megkapná a varázserejű tárgyat, a leendő adományozó különböző próbáknak veti alá. Ezek igen változatosak lehetnek, s azt eredményezik, hogy a hős a varázserejű tárgy birtokába jut (Propp, 2005: 45). Ha csak képletesen is, de adományozóként tűnhetnek fel a tehetségkutatókban azok az emberek, akik felkészítik a versenyzőket. Ilyen például az énektanár, koreográfus, de jó tanácsaikkal akár a zsűritagok is feltűnhetnek ebben a szerepben. A következő funkció tehát azt a szituációt jelöli, amikor a hőst próbának vetik alá, ez készíti elő a varázserejű eszköz vagy segítőtárs megszerzését. A varázsmesékben a próba többféle lehet, például valamilyen munka elvégzése (Propp, 2005: 45). A *Csillag születik*ben a produkció bemutatása a próba, melynek sikerességét a válogatókon a zsűri ítéli meg. A középdöntőktől kezdve azonban a döntés felelőssége megoszlik: a zsűri közvetlenül a produkció után értékeli azt, ám az ő véleményük önmagában még nem adja meg a végső döntést, ugyanis a nézői szavazatokkal való összefésülés után alakul ki a végleges sorrend.

A következő funkció során a hős reagál a leendő adományozó tettére, mely lehet pozitív vagy negatív értékű, aszerint, hogy kiállja, vagy nem állja ki a próbát. A *Csillag születik*ben akkor állja ki a versenyző a próbát, ha továbbjut a következő fordulóba. A következő funkció során a varázseszköz a hős birtokába kerül. A varázseszköz lehet állat, tárgy, vagy valamilyen, a hősré ruházott tulajdonság (Propp, 2005: 48). Ez utóbbi jelenség áll fenn a tehetségkutató műsorok esetében, hiszen átvitt értelemben az énekesek számára a hangjuk, a táncosok számára a mozgásuk az a bizonyos varázseszköz, amely segíti őket a továbbiakban, s ami a tanácsoknak, tanulásnak köszönhetően egyre fejlettebb. Ennek segítségével érhetik el végső céljukat, a verseny megnyerését. A következő funkció tulajdonképpen a versenyzők stúdióban való megjelenésével már meg is történt, ennek során „a hőst elviszik, eljuttatják vagy elvezetik arra a helyre, ahol keresése tárgya található” (Propp, 2005: 53). Ezt követi a hős és ellenfelének összecsapása. Ez nem mindig harcot jelent, ide tartozik az az eset is, amikor az ellenfelek versenyre kelnek (Propp, 2005: 54). Ezzel párhuzamba állítható a *Csillag születik* egy-egy döntője, amikor eldől, hogy melyik versenyző esik ki, és kik jutnak tovább. Még inkább alkalmas a párhuzamba állításra az utolsó döntő,

azaz a finálé, mely során eldől, hogy ki nyeri meg a versenyt, ezáltal megtestesíti a végső összecsapást. Ezzel elérkeztünk az ellenség legyőzésének funkciójához, amit a kezdeti baj, vagy hiány megszüntetése követ. Ennek több módja van, az egyik például, ha a hős a keresés tárgyát erővel vagy ravaszsággal megszerzi (Propp, 2005: 55). A *Csillag születik*ben a teljes sikert az jelenti, ha valaki megnyeri a versenyt, ezáltal megszűnik a kezdeti hiány, ami motiválta a versenybe való jelentkezéskor. Ezt követően a hős visszafordul. A varázsmesékben ezután egy sor olyan funkció következik, ami nem jelenik meg a tehetségkutató műsorokban, például a hős üldözése, megmenekülése, az ellenség megbüntetése, vagy a házasság és a trónra lépés. A mese végére a kezdeti hiányt, bajt vagy szerencsétlenséget általában a boldog nyugalom váltja fel (Propp, 2006: 43). Boldog ünnepléssel zárul a *Csillag születik* is, amikor kihirdetik a verseny győztesét. Tapssal, az alkalomhoz illő fényekkel és zenével, csillogó konfettivel és pezsgős koccintással ünnepelték a boldog győztest.

8. A szerepkörök

A mesékben található funkciók logikailag köröket képeznek, melyek megfelelnek egy-egy szereplőnek. Ezek a szereplők szerepkörei, melyekből Propp hetet különböztet meg: az ellenfél, az adományozó, a segítőtárs, a cárkisasszony és apja, az útnak indító, a hős és az álhős. Az ellenfél, vagy károkozó szerepköréhez tartozik a károkozás, üldözés, a viadal vagy a hőssel folytatott küzdelem más formája (Propp, 2005: 78). Bár a *Csillag születik* versenyzőinek nem célja, hogy kárt okozzanak a másiknak, mégis pusztán jelenlétükkel azt eredményezik, hogy a verseny során le kell győzniük egymást, hiszen a végére csak egy játékos maradhat, aki megnyeri a versenyt. Ezért esetükben az ellenfél megnevezés helytálló, hiszen a műsorban zajló verseny is a hőssel folytatott küzdelem egy formája.

Az adományozó (felfegyverző) funkciójához kapcsolódik a varázseszköz átadásának előkészítése, a hős ellátása, felfegyverzése vele (Propp, 2005: 78). A *Csillag születik*ben azokra vonatkoztatható ez a szerepkör, akik segítséggel, tanácsokkal látják el a versenyzőket a későbbi boldoguláshoz. Lehet énektanár, koreográfus, beszédtanár, de a zsűritagok építő kritikái is sokat adhatnak a versenyzőnek, s ezáltal felfegyverzőnek tekinthetők ők is. A műsorban leginkább a produkciók előtt látható kisfilmekben tűnnek fel ezek a személyek, például az énektanárok, ha a felvétel a versenyző felkészülését, a próbát mutatja be. A résztvevőket végig ugyanaz az énektanár segíti a műsor során. A zsűritagok közül leginkább Oroszlán Szonja „szakmázik”, ő gyakrabban ad énektechnikai tanácsokat a versenyzőknek.

A segítőtárs szerepéhez tartozik többek között a baj vagy hiány megszüntetése, a nehéz feladat megoldása, a hős átváltoztatása (Propp, 2005: 78). A tehetségkutatókban a hiány úgy szűnhet meg, ha a jelentkező adásról adásra továbbjut a verseny során, s végül eléri azt, amiért jelentkezett, legyen az ismertség, anyagi jólét, vagy az új szakmában való elhelyezkedés. Ehhez a zsűri és a nézők szavazata szükséges, így ők minősülhetnek segítőtársnak. Mivel azonban a fináléban a végső döntés kizárólag a nézők kezében van, és a hosszabb távú boldoguláshoz is a nézőkre, rajongókra lesz szüksége a versenyzőknek, ezért ők inkább mondhatók segítőtársnak, mint a zsűritagok. Segítőtársnak tehát leginkább azok a nézők tekinthetők, akik szimpatizálnak az adott hőssel, és ezt tetteikkel is kifejezik, például szavaznak rá a műsorban. A versenyzők a műsor folyamán gyakran kérik az ő segítségüket: „Kérem szavazzanak, mert nekem lehet, hogy ez egy nagyon nagy esély lenne pont, hogy felfedezzenek, és érvényesüljek.”¹ – mondta László Attila, a későbbi győztes az ötödik élő show-ban. Ez is azt erősíti, hogy a tettekre elszánt nézőket, szimpatizánsokat tekintik elsősorban segítőtársuknak a versenyzők.

A cárkisasszony (keresett személy) és apja szerepköre például a nehéz feladat kiszabása és az esküvő (Propp, 2005: 78). Ebben az esetben nem található olyan könnyen megfeleltethetőség a *Csillag születik* szereplőivel, mint az eddigiekben, hiszen a műsor keretei között nem kerül sor például házasságra. A küzdelem nem egy személyért zajlik, így nincs mód ezzel a szerepkörrel való párhuzamállításra.

Az útnak indító szerepköre csak az útnak indítást foglalja magába (Propp, 2005: 78). Útnak indítónak minősülhet a család, ha az ő tanácsukra jelentkezett a versenyző, vagy esetleg más buzdító, például egy barát, vagy énektanár, aki javasolta a megmérettetést. „A barátaim bátorítottak, hogy hát jelentkezsek. Én ezt álmodban nem gondoltam volna, hogy idáig el fogok jutni” – mondta kisfilmjében Krizbai Teca, az egyik finalista. Mivel az útnak indítás momentuma megelőzi magát a verseny kezdetét, ezért a műsorban ez nem jelenik meg, csupán felidézhetik a szereplők, hogy hogyan zajlott. Teljesebbé teheti ezt a visszaemlékezést az is, ha a valós térben látjuk a versenyzőt. Ez gyakran előfordul a kisfilmekben, ahol a játékos településén, otthonában forgatnak, és feltűnnek a mögötte álló személyek, a család, barátok, akik már a kezdetektől buzdították, támogatták.

A hős szerepköréhez tartozik az útnak indulás, a reagálás az adományozó kívánságára, és az esküvő (Propp, 2005: 78). Propp definíciója szerint „a varázsmese hőse az a szereplő, aki a bonyodalomban bekövetkezett károkozást közvetlenül elszenvedi (vagy ennek

¹ A dolgozat során a *Csillag születik* versenyzőinek idézésének forrása a http://www.rtlklub.hu/most/musorok/csillag_szuletik weboldal. [2012.01.26.]

megfelelően bizonyos hiányt érez), vagy vállalja, hogy megszünteti a bajt, illetve más személy hiányérzetét. A cselekmény folyamán ez a szereplő varázsszerekre vagy csodás segítőtársra tesz szert, és él a varázsszerrel, illetve a csodás segítőtárs szolgálatával” (Propp, 2005: 53). Az általam vizsgált esetben nem károkozás, hanem a hiány érzése indítja útra a hőst, akinek célja, hogy ezt megszüntesse. Varázsszerként a verseny folyamán egyre inkább fejlődő, tökéletesedő képessége tekinthető (énekesek esetében a hangjuk), míg a segítőtárs, bár nem csodás, de mégis támogatja őt elsősorban a szavazó közönség szerepében. A hős tehát maga a főszereplő, a tehetségkutató műsorok versenyzője, aki végül sikeresen veszi a próbákat, eléri a célt, amiért útnak indult, és ő lesz a győztes.

Az álhős szerepköre magában foglalja az útnak indulást, a jogtalan követelést és a reagálást az adományozó kívánságára, amely minden esetben negatív (Propp, 2005: 78). Ez a szerepkör sem lelhető fel a *Csillag születik*-ben. Nincsen olyan szereplő, aki egyértelműen negatív figura, aki a hős helyére akar lépni jogtalan eszközökkel. Tehát a mese hét szereplőt mozgat, ezenkívül van még néhány speciális szereplő, ők például az összekötő elemeket valósítják meg. Ilyen például a panasztevő, rágalmazó és az áruló. A szerepkörök megoszlásának három lehetséges módja van: A szerepkör pontosan megfelelhet egy bizonyos szereplőnek, egy szereplő több szerepkört tölthet be és egyetlen szerepkört több szereplő tölthet be (Propp, 2005: 79-80).

8.1 László Attila, mint népmesei hős

A *Csillag születik* 3. győztese, László Attila megfelelő példa arra, hogy úgy vizsgáljam, mint egy mese hőst. Az akkor 14 éves általános iskolás fiú messzi földről, az erdélyi Kézdivásárhelyről érkezett a *Csillag születik* válogatására. Mikor első alkalommal állt a zsűri elé, Szirtes Tamás így nyilatkozott a produkciójáról: „Ha csak ennyi történt ebben a *Csillag születik*-ben, hogy te eljöttél, és jelentkeztél, és mi láttunk téged, akkor már volt értelme az egésznek.” A zsűri egyöntetűen továbbjuttatta a fiút, aki nem csak szép hangjával, hanem gyermeki bájával, tiszta jellemével, és ízes beszédével is lenyűgözte a közönséget. „Alig hiszem el, hogy sikerült. Nagyon jó érzés volt, mert ezeket én végülis tévében is láttam sokszor, és nem hittem, hogy egyszer én is idekerülök, hogy nekem fognak ők szavazni és minden. Nagyon örülök én ennek.” – mondta a megkönnyebbült fiú, akit a továbbjutás után a színpad mögött édesanyja ölelt meg. A következő megmérettetést az első élő show jelentette számára. „Énektanárom sosem volt, mindig magamtól kellett tanuljak énekelni. Eddig még nekem felállva sosem tapsolt a közönség, és ez nagyon jó érzés, nem is sejtettem volna, hogy eddig eljutok. Ez most nagyon nehéz lesz, a nyolcba belekerülni, de mindent beleadok és

megcsinálom.” – nyilatkozta a fiú az első középdöntőben, ahol Máté Péter *Most élsz* című dalát adta elő. A produkciót a zsűri 34 pontra értékelte, amely az este legmagasabb pontszáma volt. Attila nagy örömeire bejutott a legjobb nyolc versenyző közé.

A fiú mindennapjai, otthoni élete igen távol áll attól a világtól, amibe a továbbjutásának köszönhetően került. „Legelőször furcsa volt az a nagy rivaldafény, én abból a kisebb helységről becsöppentem egy ilyen életbe most, így 14 évesen. Legalább majd tudom, hogy mit fogok mesélni az unokáknak.” – nyilatkozta Attila. S hogy a nézők is megismerjék ezt a távoli világot, az első döntőben bemutatott kisfilmje elkalauzolta őket Erdélybe. Bemutatták a fiú iskoláját, családját, büszke nagymamáját, és látható volt egy kedves jelenet, ahogy azt meséli az otthoniaknak, hogy milyen nevezetességeket látott a messzi Budapesten. Attila is úgy véli, hogy meseszerű, ami vele történik: „Számomra ez egy tündérmese, hogy egy kisfiú elindult a nagyvilágba szerencsét próbálni és most ott találta magát a *Csillag születik*ben, a nagyok között.” A következő adásban hasonló típusú kisfilmjében a kézdivásárhelyi kántorral látható, és elmondja, hogy tőle tanul zongorázni, orgonázni, és reméli, hogy büszke lesz rá a kántor. Egy másik kisfilmben azt láthatjuk, ahogy a családjával töltött budapesti városnézésen rácsodálkozik a fiú a látottakra, és arról beszélnek, hogy ilyet eddig csak a filmekben láttak. „A *Csillag születik* nem csak egy nagy lehetőséget adott, hogy megismerjen egy országot, hanem egy egész világ tárult ki előttem.” – mondta Attila. Mindezek a jelenetek a kedves, távoli, otthoni várossal és a fiúért szurkoló emberekkel igazán megkapóak, szintén egyfajta népmesei hangulatot teremtő elemek; egyben a különbségeket hangsúlyozva távolítják egymástól Attila eddigi világát attól, amelybe most belecsöppent. Ehhez járul hozzá az, hogy Attila gyakran hangsúlyozza, nagyon hosszú utat járt be, míg ideért a *Csillag születik*be, s ez lehet az ő kiugrási lehetősége. Tovább erősítik az ellentétet az eddigi, és a lehetséges jövőbeli élete között azok a hírek, melyek szerint a családja nagyon nehéz anyagi helyzetben van. Csak úgy tudják finanszírozni a Budapestre való feljárást, hogy édesapja eladta földjét, melyen addig gyümölcsöt és zöldséget termesztett.²

Sőt, tovább fokozza a mesei hangulatot, hogy a negyedik élő show-ban Hernádi Judit királyfinak nevezi László Attilát, melyre reagálva Ördög Nóra hozzászól, hogy a szemünk előtt fog férfitárrá válni ez a kis királyfi. Attila minden döntőből továbbjutott, s elérkezett a végső megmérettetéshez, a fináléhoz, ahol így nyilatkozott: „Úgy érzem magam, mint a legkisebb szegény legény a mesében, aki az utolsó próba előtt áll és most övé lehet a fele királyság.” A

² <http://xn--csillagszuletik-osb.net/laszlo-attila-edesapja-eladta-foldjet-fia-sikereert.html#more-843> [2012.01.21.]

zsűri is szívesen vont párhuzamot a fiú sorsa és a népmesék között. Hernádi Judit ismét legkisebb kis királyfinak szólította Attilát, míg Szirtes Tamás így fogalmazott: „A megelevenedett népmese. Elindultál messziről, és egyszer csak ezt a nagy bűnös várost meghódítottad.” S nem csak a várost, hanem sok néző szívét is meghódította, ugyanis a végén a zsűri pontszámai nem játszottak szerepet, egyedül a nézők szavazatai számítottak. Ez alapján 2011. június 4-én László Attila lett a *Csillag születik* 3. győztese. Nyereménye egy éven át havi egymillió forint, egy autó, egy külföldi utazás, és egy lemezszerződés volt. A verseny után Budapest mellé költözött, énektanárhoz járt és rengeteg fellépése volt. Magántanuló lett, és Balázs Fecó lemezén duettet énekelt a művésszel. Márciusra várható Attila első albuma.³

8.2 A zsűritagok

A *Csillag születik* első, 2007-ben futott évadának zsűrijét Fábry Sándor, Keleti Andrea, Falusi Mariann és Náray Tamás alkotta. A második szériában azonban már Oroszlán Szonja, Hernádi Judit, Szirtes Tamás és Fáy Miklós értékelte a produkciókat. A 2011-es *Csillag születik* zsűrijét ugyancsak ők alkották. „Nem okozhatott nagy meglepetést az RTL klub azzal a bejelentéssel, hogy megtartja a *Csillag születik* 2. zsűrijeit a 3. évadra is. A zsűri érdekes négyest szokott alkotni a műsoridő alatt, hiszen mindig összekaptak valamin, egy-egy kritikán vagy akár egy gyenge előadást követően.”⁴ A *Csillag születik* ítései jól összeszokott csapatként dolgoztak a harmadik évad során, ahol kemény kritikákkal és nagy szeretettel fogadták a tehetségeket. A második évad alatt kialakultak az általános szerepek a zsűrin belül, a nézők megismerhették jellemüket, szigorúságukat, érzelmességüket.

Hernádi Judit Jászai Mari díjas színésznő számos tévé- és játékfilmben, színházi darabban szerepelt pályafutása eddig több, mint 30 éve alatt. A *Csillag születik* zsűrijében ő egyfajta anyaszerepet tölthetett be. Szeretettel fordult mindenkihez, és több produkció láttán elsírta magát. Emberséges, bátorító, s csak ritkán volt szigorú a jelentkezőkkel. Emocionális, érzékeny, óvó szándékkal közeledett a versenyzők felé. „Sok időt töltöttem a műsoron kívül is a versenyzőkkel, gondolkodtam rajtuk, a produkcióikon. Igyekeztem mindig jól meggondolni a döntéseim, remélem senkit nem bántottam meg.”⁵ – mondta a színésznő. Az anyai szerep az útnak indító szerepkörében szokott megjelenni a varázsmesékben, így Hernádi Judit ezzel a szerepkörrel hozható összefüggésbe.

³ László Attila: Márciusra kész a lemez! Vasárnapi Blikk, 2012. január 8.

⁴ <http://csillagszuletik.me/csillag-szuletik-zsuri/a-csillag-szuletik-zsurije/> [2012.01.21.]

⁵ <http://csillag--szuletik.blogspot.com/p/fhddhdhdhdfdhfd.html> [2012.01.21.]

Szirtes Tamás, a Madách Színház igazgatója Kossuth-díjas és Jászai Mari-díjas színházi rendező „mindig úriemberként, szigorúan szakmai alapon ítélte meg a produkciókat.”⁶ Szakmai hozzáértéséhez emberség is társult, még a gyenge produkciókról sem bántó véleményt, hanem építő kritikát mondott. Érettebb kora, szakmai hozzáértése, segítő tanácsai nyomán egyfajta tanár szerepet képviselt. Ezt az érzetet erősítette az is, hogy Oroszlán Szonja gyakran tanár úrnak nevezte. Munkáját komolyan vette a zsűriben, tudásából, meglátásaiból mindig a lehető legtöbbet akarta átadni a versenyzőknek, ám stílusa mindig kifinomult, bátorító volt. Örömmel vállalta a Csillag születik zsűrizését: „A tehetség, megfelelő segítséggel felszínre hozható és tovább alakítható. Számomra öröm és nagyszerű érzés közreműködni egy ilyen nemes feladatban.”⁷ A varázsmesékben olykor megjelenik a különböző fortélyok elsajátításának motívuma, mely során a hős valamilyen mesterséget, tudást vagy ismeretet szerez a tanító segítségével. Tanító lehet például egy öreg ember, varázsló vagy bölcs (Propp, 2006: 98). Szirtes Tamás idősebb, bölcs emberként, tanáriassal jellemével ezzel, a mesékben megjelenő tanítóval állítható párhuzamba.

Oroszlán Szonja színésznő a fiatal magyar színész generáció felkapott alakjai közé tartozik, tehetségéről a színpadon és a filmvásznon is számot adott. „A művésznő szereti a fiatal tehetségeket ezért egy percig sem habozott, amikor ismét felkérték a szárnyaikat próbálgató csillagok nevelésére.”⁸ Kritikusan szemlélte a produkciókat, de Szirtes Tamáshoz hasonlóan szakmai kritikái mellett az emberi, érzelmesebb oldalát is megmutatta: “Ahogy egyre jobban megismertük a döntősöket, egyre nehezebb volt a szemükbe mondani a negatívumokat.”⁹ – nyilatkozta a színésznő. Ahogy már említettem, a zsűritagok közül Oroszlán Szonja adta a legtöbb szakmai, technikai jellegű tanácsot a versenyzőknek, ami által ők egyre jobb teljesítményt nyújthattak. A színésznő tanácsaival felfegyverezte a játékosokat, ezáltal ő az adományozó (felfegyverző) szerepkörrel hozható kapcsolatba.

Fáy Miklós kritikusként dolgozik a *Népszabadságnál*, kökemény kritikái az előbb említett lapon kívül, a *Mozgó Világ*, *Élet és Irodalom* és a *Pesti Műsor* című újságokban jelennek meg.¹⁰ „A zsűriben „Fáy Miklós játszotta a gonosz szerepét, László Attila rokonai a győzelem pillanatában még meg is köszönték neki a piszkálódásait” (Vasárnapi Blikk, 2011: 2). Ő a legszigorúbb, legkritikusabb, s tőle tartanak leginkább a versenyzők. Éppen ezért neki

⁶ Lapátra tették Hernádiékat. Vasárnapi Blikk, 2011. november 20.

⁷ <http://csillag--szuletik.blogspot.com/p/fhddhdhdhdfhdf.html> [2012.01.21.]

⁸ Megvannak a *Csillag születik* zsűritagok. 2011.02.26. <http://csillagszuletik.u4.hu/megvannak-a-csillag-szuletik-zsuritagok.html> [2012.01.21.]

⁹ <http://csillag.xn--szuletik-o2a.com/hirek/csillag-szuletik-zsuri-oroszlan-szonja/> [2012.01.21.]

¹⁰ Megvannak a *Csillag születik* zsűritagok. 2011.02.26. <http://csillagszuletik.u4.hu/megvannak-a-csillag-szuletik-zsuritagok.html> [2012.01.21.]

akarnak leginkább megfelelni: „Titkon mindig is a Fáy Miklósnak akartam megfelelni, hogy neki tetsszen az én produkcióm.” – mondta László Attila. Fáy Miklós bár szigorú, de nyers stílusának nem a megbántás a célja, hanem az őszinte, építő jellegű kritika. Sokszor megcsillogtatta ironikus humorát a műsorban, s összességében véve „nélküle sótlan lett volna a *Csillag születik*. Ha nem lenne, hiányoznának a beszólásai, kemény véleményei és az átlagon aluli, maximum 9-es pontszámai.”¹¹ Hiába töltötte be Fáy Miklós a zsűriben a „gonosz” szerepet, mégsem tekinthető gonosznak, hiszen célja nem az volt, hogy ártsen, csupán igen szigorú volt a versenyzőkkel szemben. Éppen ezért bár felszínesen tekintve evidens lenne az ellenfél vagy károkozó szerepével azonosítani, ez mégsem lenne megalapozott, hiszen ő nem küzd senki ellen, nem célja maga a károkozás.

9. A népmesék és a *Csillag születik* közötti egyéb párhuzamok

9.1 A mesék világa, szerepük az emberek életében

A mese tanulságos, valamilyen példázattal szolgáló, sokszor csodás és naiv elemekkel rendelkező kitalált történet. A meséken belül megkülönböztetnek műmeséket és népmeséket (D. Mónus, 1983: 75). A mesék mindig az emberről, annak lehetőségeiről, választásairól, tévedéseiről és ezek korrekcióiról mondanak el valami fontosat. „Azaz nem arról szólnak, hogy minden rendben van, hanem arról, hogy minden rendbe hozható” (Boldizsár, 2004: 13-14). Kutatásomban a népmesékre fókuszálok, mivel a varázsmesék is ebbe a csoportba tartoznak. A népmesék szájhagyomány útján maradtak fenn, s bizonyos alapotívumok (például a lényegében azonos figurák és cselekménysorok) megtalálhatók több, különböző nép népmeséiben is. Az európai kultúrkör népmeséire jellemző, hogy a jó tulajdonságokkal rendelkező főhős a próbatételek után elnyeri jutalmát. A népmesék áttételesen a nép boldogságvágyát fejezik ki (D. Mónus, 1983: 75).

Az ember történetmesélő lény, mindig szüksége van elbeszélések alkotására, s ilyen történetek a népmesék is (Bálint, 2004: 103). Bár manapság már kevésbé általános az a romantikában vallott elképzelés, mely szerint minden mese, mindenben ott van a mese világa, mégis fontos szerepet töltenek be a mesék a mai emberek életében is (Honti, 1937: 8). „A mesék a valóság szublimált lényegét mutatják. Bár sok száz éves, fiktív történetek, mégis aktuális – noha átvitt – jelentéssel bírnak a jelen számára” (Bálint, 2004: 108). Mindez annak

¹¹ Megvannak a *Csillag születik* zsűritagok. 2011.02.26. <http://csillagszuletik.u4.hu/megvannak-a-csillag-szuletik-zsuritagok.html> [2012.01.21.]

köszönhető, hogy a mese állandóan alakuló, változó műfaj, mely mindig az adott kornak, az emberek világlátásának megfelelően tolmácsolta az ősi mondanivalót (Nagy, 1978: 7).

A mesék bemutatják a gyermekek számára a világ valóságát (Honti, 1937: 9). Azonban nem csak a gyerekek számára fontosak ezek a történetek. A mese szimbólumok rendszere: a hős kalandjai, sikerei a befogadó vágyait, csodálatos tettei az ember végtelen lehetőségeit, míg segítségei a legyőzhetetlen reménységet jelképezik (Nagy, 1978: 42). A mesében minden lehetséges, a számtalan lehetőség adta valóság közül a mesében az a valóság jelenik meg, amely a leginkább elviselhető az ember számára, amelyek megkönnyebbítik és felemelik az olvasót (Honti, 1937: 13). Ez a jelleg megfigyelhető a *Csillag születik*ben, és az ehhez hasonló tehetségkutató műsorokban is. Ráébresztik a nézőket, hogy lehetőségeik végtelenek, s lehetséges, hogy egy szempillantás alatt megváltozik az egész életük csupán annyitól, hogy jelentkeznek a műsorba. A show a befogadók számára felemelő, lelki megkönnyebbülést hozó történetet mutat be, ahol azok járnak sikerrel, akik megérdemlik. Olyan valóságot ábrázol a műsor, amely szinte álomszerű.

9.2 A hőssel való azonosulás

Ezek a valóságok azonban amellet, hogy gyönyörködtetők, megkönnyebbitők, egyben hasonlóak is az emberi élethez, hiszen az is viszontagságokból, kalandokból áll (Honti, 1937: 14). A mese sokat merít a mindennapok élményvilágából, témái gyakran a legköznapiabb események, szereplői pedig a hétköznapiak hősei. Ezek a mindennapokból származó elemek keverednek a fantázia csodás elemeivel a történetekben (Bálint, 2004: 11). Ugyanakkor a mese nem olyannak mutatja a világot, mint amilyen, hanem olyannak, amilyennek lennie kellene. A mesehős élete úgy indul, mint a valódi világban élőké: kalandok, viszontagságok közé jut, ám a mesevilágban nincs rossz vég, leküzdhetetlen akadály, vagy ledönthetetlen korlát (Honti, 1937: 14-15). Hiába jelennek meg a borzalmak is a mesében, például a kinszenvedés, vagy a halál, mégsem érhet rossz véget a mese hőse (Honti, 1937: 17). Ennek köszönhetően az emberek azonosulni tudnak a hőssel. Átélik annak vándorútját, megtapasztalhatják a másság, idegenség megismerését. Az út, mint a mesében megjelenő motívum a hétköznapi problémamegoldó gondolkodás szinonimája. A mese „a hallgatóságot az adekvát belehelyeződés (a mesei és a reális valóság közötti analógia alapján) lehetőségének felvillantásával érdekeltté teszi a megértésben” (Bálint, 2004: 18). Ez az azonosulás az út metaforán keresztül ragadható meg, mely során az út megtétele, a szerencsés megérkezés összekapcsolódik azzal a gondolattal, mely szerint az egyén életstratégiája annak a függvénye, hogy mennyire képes az illető saját életútjának hősévé válni a végső cél felé tartó

vándorlásban. „A siker vagy a kudarc csak az úton tanúsított magatartáson, ügyességen, bátorságon, az éppen adott helyzet értelmezésén, a szituáció elemzésének helyességén áll vagy bukik” (Bálint, 2004: 19). A mesehősök útja ugyanúgy kiszámíthatatlan, mint a hallgatók életútja, gyakoriak a váratlan, elkerülhetetlen helyzetek (Bálint, 2004: 21).

„A népmese hőse a közösség egy tipikus képviselője” (Bálint, 2004: 105). Ez azt jelenti, hogy nem eleve kiválasztott, különleges képességekkel rendelkező személy, hanem egy mindennapi átlagember, akiből a történet során válik igazi hős. Ez a jelleg megfigyelhető a *Csillag születik*ben is, hiszen a jelentkezők is egyszerű, hétköznapi emberek, akikből a műsor során híres és elismert csillag válhat. Ahogy a mesékben is megjelennek a hős nehézségei, úgy a *Csillag születik*ben is szerepet kapott a versenyzők életét tekintve az árnyoldal bemutatása. Ahogy a finalista táncscapat, az April Project fogalmazott: „Számunkra ez a verseny azért fontos, mert ugye egyikünk sem aranykanállal a kezében született. Sokunknak ez az egyetlen alternatíva.” A csapat kapcsán nem csak a nehéz anyagi helyzet került szóba. A tagok többségének elváltak a szülei, sőt van, akinek már nem is él a szülője. Egy másik döntős versenyző, Gomes 12 évesen veszítette el édesanyját és édesapját. „Nagyon sok fájdalom volt az életemben” – nyilatkozta a táncos. A szintén finalista Krizbai Tecának pedig vakságával kell együtt élnie. Tehát a műsorban a versenyzők nehézségei, megpróbáltatásai is helyet kaptak. Ennek következtében a nézők azonosulhattak velük, és átélhették, ahogy a nehéz körülmények közül sikerül kitörniük, sikeressé és boldoggá válniuk. Ezáltal példaként tekinthetnek rájuk, s reményt meríthetnek történetükből, csakúgy, mint a népmesei hősökéből. A népmesék egyik jellegzetes eleme ugyanis pont az, hogy bennük található a hit és a mesevilág határokat leromboló lehetőség-szemlélete (Honti, 1937: 49). A befogadó asszociálhat a saját sorsára, ezért a hős története szimpátiát, lelki azonosulást vált ki. Annak veszélye nélkül illeszkedhet bele a hős szerepébe, hogy át kellene élnie annak megpróbáltatásait (Bálint, 2004: 108-109). Mindez igaz a népmesék és a *Csillag születik* esetében is.

9.3 Tanító jelleg és üzenet

Mint általában az irodalmi művekben, a népmesében is fontos szerepe van az esztétikai funkciónak. Elsődleges célja a szórakoztatás, mely tanító szándékkal párosul (Bálint, 2004: 107). A tanító jelleghez tartozik, hogy a mesék kiemelik az elvárt, ideális jellemvonásokat, amikkel ha rendelkezik a hős, akkor jó sors vár rá. A meséknek gyakori alap gondolata, hogy a jószívű és szerény megkapja jutalmát, míg a gőgös, irigy, vagy gonosz büntetést érdemel. Akinek rossz a sorsa, annak, ha megérdemli, jóra fordul, és fordítva. A

mesének szinte törvényszerű menete, hogy az elnyomott, szegény sorsú legényből fényes sikereket elérő mesehős válik, aki minden erényben bővelkedik (Honti, 1937: 55). A hős tehát „küzdelmének nemességével és bátorságával eszményi példát jelenthet számunkra” (Nagy, 1978: 238). Előnyös tulajdonság a bátorság, kitartás, eszesség, kedvesség, segítőkészség, ahogy azt például a *jó tett helyébe jót várj* elve is magában foglalja. A *Csillag születik*ben ugyanúgy megjelennek azok a belső tulajdonságok, amelyek fontosak, s a versenyzők ezen erényeit hangsúlyosan be is mutatják a műsorban. Ilyen például a kitartás, ennek kapcsán az April Project arról számolt be, hogy hat hete a próbateremben alszanak, minden nap hajnalig próbálnak, de pár óra múlva hajnalban már fel is kelnek, hogy folytassák a gyakorlást. A vak Krizbai Teca karakteréhez kapcsolódóan több jellemvonás is felmerült. Egyrészt a bátorság, hiszen egy fogyatékkal élő személy számára valószínűleg nehezebb a verseny, nagyobb a kihívás; ugyanakkor a többi versenyző részéről megmutatkozott a segítőkészség, ahogy mindig vigyáztak rá, segítettek a lánynak a műsor során. „Ennek a versenynek köszönhetően igaz barátokra leltem.” – mondta Teca, s ezáltal az őszinte barátság mintája is megelevenedett a műsorban. Az egymáshoz tarozás, hűség, barátság motívumai ugyanis gyakran megjelennek a mesékben is (Nagy, 1978: 225). Az alázatosság, elkötelezettség jelent meg a műsorban, amikor László Attila igen szigorú apjával beszélgetett, s ahelyett, hogy büszkén dicsekedett volna elért eredményeivel, elismerte, hogy sokat köszönhet apja szigorúságának, és még inkább törekszik a tökéletességre a továbbiakban is.

A meséből a befogadó a mindent-legyőzés stratégiáját tanulja, hiszen a hős a legkilátástalanabb, legnehezebb helyzetből is képes felemelkedni, kilábalni. A mesében az emberi problémákat poétikus és általánosított formában mutatják be. Megjelenik benne az egzisztenciakeresés is, mellyel megmutatja a boldogulás, önállósodás lehetőségét. „Az én kiteljesítésére, szabadságszeretetre, boldogságvágyra nevel” (Bálint, 2004: 109). A hős azt példázza, hogy a hősiesség olyan eleven szükségszerűség az életben, mely nélkül nem élhetünk, s ha elvonnák, életünkötől fosztaná meg (Nagy, 1978: 240). A *Csillag születik*ben is megjelenik a boldogulás, önállósodás lehetősége azáltal, hogy sikereket ér el a versenyző. „Mióta a *Csillag születik* elkezdődött, az egész csapat egy álmvilágban él, az álmainkat éljük.” – mondták az April Project táncosai. Ahogy ők is, és a többi versenyző is azért jelentkezett, hogy valóra váltsa vágyait, ezáltal azt közvetítik a nézők felé, hogy érdemes küzdeni az álmaikért.

„A mese amíg él, mindig üzenetet hordoz” (Nagy, 1978: 13). A mese az emberről és sorsáról mindig a legfontosabb üzenetet hordozza; azt, hogy az embernek hőssé kell válnia, ami úgy lehetséges, hogy küzdelmet vállal és győznie kell. Ez az üzenet mindig azonos, a

változó időkben mindig másképp, de érvényre jut (Nagy, 1978: 59). A mese alapja az ismétlés, mely által mindig visszahozza azokat a kérdéseket, örök témákat, melyeket soha nem szabad félretenni. A mese viszonyulása a súlyos kérdésekhez alapvetően optimista. A mesének nincsen vesztese, „mivel minden történet örök tanulsága a remény, hogy mindenki lehet győztes, csak végtelen türelemmel és alázattal újra és újra próbálkozni kell, ahogy a mese hőse is mindig nekiveselkedik akár a kilátástalan helyzeteknek is (Bálint, 2004: 31). Ezt az üzenetet közvetíti a *Csillag születik* is, hiszen a műsornak nincsenek valódi vesztesei. Bár magát a versenyt csak egy valaki nyerheti meg, mégis sokat profitált a megmérettetésből a többi versenyző is. Megéri próbálkozni, küzdeni, hiszen így van esély arra, hogy jobbat váljon az ember sorsa, s akár szegény legényből királyfivá váljon, ahogy azt például László Attila esete is mutatja.

9.4 Néhány további párhuzam

Mind a népmesékben, mind a tehetségkutató műsorokban örök célokért küzdenek a hősök. Ezek nem elvont eszmék, hanem olyan elemi szükségletek kielégítéséért történnek, amelyek magát az életet jelentik (Nagy, 1978: 237). A népmesékben az elérendő cél konkrét, ez a boldogság és az anyagi jólét. Az európai népmesék boldog befejezéssel szoktak zárulni (Bálint, 2004: 104). A *Csillag születik*ben ezek az alapvető szükségletek például a főnyeremény, tehát az anyagi javak, valamint a karrier, azaz a későbbi munkalehetőség kiépítésében nyilvánulnak meg. A versenyzők pedig a sikerrel, álmaik beteljesítésével elérik a boldogságot.

A népmese hangnemét a szerző szabadon választja meg, mely akár komikus is lehet, éppen ezért a népmesékben gyakoriak a komikus helyzetek (Bálint, 2004: 107). A humor ugyanakkor szerényen van jelen, hangulatilag színezi a mesét, de nem feszíti szét, nem bontja meg az egységét. A hangulatkeltő humornak több forrása lehet, például a kezdő és záró mesei formulák (Nagy, 1978: 244-245). A *Csillag születik*ben ugyancsak megjelenik a humor, de ugyanúgy, ahogy a népmesékben, nem erőteljesen, csupán kiegészítő, hangulatszínező elemként. Gyakran a műsorvezetők heccelték egymást, vagy a zsűritagok csipkelődése volt a komikum alapja. De mindez sosem központi elemként jelent meg, nem szorította háttérbe a verseny lényegét.

A mai, ellentétekkel szabdaltnak tűnő világban a mese a nem létező ellentétek, lerombolt határok világa. Nincsenek benne sem ellentétek, sem határok, így a szegény legényből király lehet, és a legnehezebb próbákat is kiállhatja (Honti, 1937: 11). Ugyanerre a határokon kívüli elképzelésre, az egyenlőség elvére építenek a tehetségkutatók is, hiszen akárki jelentkezhet,

nem számít, hogy honnan jött, milyen az anyagi helyzete, mivel foglalkozik stb. A megítélés alapja a tehetség, bárki sokra viheti, azaz minden lehetséges. Ez a nézőkben, olvasókban is pozitív érzést vált ki. A mese világa föloldja a való világ szilárd szerkezetét, lebontja a határokat, a mesei élmény pedig fellazítja a hallgató lelkében lappangó elégedetlenséget, igazságtalanság-érzetet, érvényesülési vágyat. „A mese világa a valóság kereteinek és határainak meglazításából költészetet tudott teremteni, a meseélmény pedig ezeknek a gyötrő érzéseknek és indulatoknak a feloldásával egy olyan jó-érzést teremt a mese hallgatójában, ami túlmegy a bajok nem-érzésének negatívumán és egy pozitív jelenségben nyilvánul meg” (Honti, 1937: 117). Ugyanúgy a tehetségkutató műsorokat nézve is átélheti ezt a megkönnyebbülést a néző, ahogy nyomon követi a hős útját a nehézkes kezdetektől egészen a felemelkedésig.

10. Összegzés

Több hasonlóság is felfedezhető a népmesék, ezen belül a varázsmesék, és a manapság a televízióban látható tehetségkutató műsorok között. Ez megfigyelhető a történet több pontján, a cselekmény alakulásában, a kiindulástól a bonyodalmakon át a megoldásig. Ezek alkotják a történet szerkezetét, felépítését, azaz magát a cselekményt. A Vlagyimir J. Propp által vizsgált varázsmesei funkciók közül több olyan is van, amely nem lelhető fel a *Csillag születik*-ben. Ez nem is meglepő, hiszen magukban a mesékben sem mindig fordul elő mindegyik funkció. Így ez nem okoz éles eltérést a két történettípus között, hiszen a közös funkciók miatt kialakult alapvető párhuzamok ettől még jelzik a hasonlóságot a varázsmesék és a *Csillag születik* között. A magyarországi sztárookra sajátossága, hogy az emberek közel érzik őket magukhoz, mintha ismerősök lennének. A *Csillag születik* típusú műsoroknál mindez fokozottan igaz, hiszen itt valóban az átlagemberekből válik híres személy. A műsorban felfedezhető bizonyos kapcsolat a rítusokkal és a középkori karneválokkal is.

A szerepköröket tekintve egy népmesei szereplővel nehezen állítható párba egy konkrét szereplő a műorból, ezáltal konkrét megfeleltetések helyett inkább az a gyakori, hogy nem egy személy, hanem egy kategória, illetve csoport (pl. nézők, zsűri, felkészítők) állíthatóak párhuzamba a hét szerepkör valamelyikével. Ezeken keresztül a hasonló jellemvonások egyértelműen megfigyelhetők a két műfaj szerepkörei között, így kettő kivételével minden mesei szerepkörrel kapcsolatba hozható a műsor valamely közreműködője. László Attila szereplése valóban egy tipikus népmesei hős története, amit a műsorban is hangsúlyoztak. A szerény körülmények között élő legény elindult egy távoli vidékre szerencsét próbálni, túljutott a próbákon, övé lett a jutalom és valóra vált az álma. A

zsűritagok tulajdonságaik alapján kapcsolatba hozhatók a népmesék egy-egy jellegzetes szereplőjével, de természetesen ez sematikus hasonlóság, nem pedig jellemazonosíthatóság.

A mesék világában, és a *Csillag születik*ben közös az, amit sugall a befogadó számára. Ilyen a követendő, példaként bemutatott hős sorsa, akivel azonosulhat a néző, vagy olvasó. Ezáltal átélheti kalandjait, történetét vonatkoztathatja a saját életére. További közös jellemző a tanító jelleg, amihez például az értékes, követendő emberi jellemvonások kiemelése tartozik. A mesék és a tehetségkutató showműsorok pozitív végkimenetelükkel reménykedő, optimista világlátásra sarkallnak. A sugallt üzenet mindkét esetben az, hogy függetlenül az adott személy helyzetétől, mindig küzdeni kell, mert ha valaki tesz érte, valóra válhat az álma, és boldog életet élhet.

Irodalomjegyzék

Szakirodalom:

Bahtyin, Mihail Mihajlovics: François Rabelais művészete, a középkor és a reneszánsz népi kultúrája. Budapest, Európa, 1982.

Bálint Péter (szerk.): Közelítések a meséhez. A mese értelmezhetőségei. Debrecen, Didakt, 2004.

Boldizsár Ildikó: Mesepoétika. Írások mesékről, gyerekekről, könyvekről. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2004.

Császi Lajos: A média rítusai. A kommunikáció neodurkheimi elmélete. Budapest, Osiris, MTA-ELTE Kommunikációelméleti kutatócsoport, 2002.

Császi Lajos: Médiakutatás a kulturális fordulat után. Médiakutató, 2008 ősz.

Császi Lajos: A valóságtelevíziózás társadalmi szerepe a késő modernitásban. Médiakutató, 2009 nyár.

Császi Lajos: Műfaj- és narratívaelemzés a médiakutatásban. Egy Mónika-show szövegének „közeli olvasata”, Médiakutató, 2010 tavasz.

Eco, Umberto: Már nem átlátszó a képernyő. In: Uő.: Az új középkor. Budapest, Európa, 1992.

Griffin, Em: A kultivációs elmélet. George Gerbner. In uő.: Bevezetés a kommunikációelméletbe. Budapest, Harmat, 2003.

Gripsrud, Jostein: Médiakultúra, médiatársadalom. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2007.

Honti János: A mese világa. Budapest, Pantheon, 1937.

Jenei Ágnes: Kereskedelmi televízió és demokrácia. Médiakutató, 2005 ősz.

Jenei Ágnes: Neotelevízió: válság vagy megújulás? Csász Lajossal és Síklaki Istvánval Jenei Ágnes beszélget. Médiakutató, 2006 tavasz.

Jenei Ágnes: A sztár változó fogalma. Buda Bélával, György Péterrel és Ómolnár Miklóssal Jenei Ágnes beszélget. Médiakutató, 2008 tavasz.

Koltai Andrea: InterActivity. A televíziós interaktivitás tipológiája. Médiakutató, 2010 ősz.

Myat Kornél: Médiaelméletek és a késő-modern médiakörnyezet. Miért nem jók a modernista megközelítések a késő-modern médiakörnyezet vizsgálatához? Médiakutató, 2010 nyár.

Nagy Olga: A táltos törvénye. Népmese és esztétikum. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1978.

Pápai Júlia: Áll az alku, avagy a televíziós műfajhatárok összemosódásáról. Médiakutató, 2007 tél.

Propp, Vlagyimir Jakovlevics: A mese morfológiája. Budapest, Osiris, 2005.

Propp, Vlagyimir Jakovlevics: A varázsmese történeti gyökerei. Hely nélkül, L'Harmattan, 2006.

Stokes, Jane: A média- és kultúrakutatás gyakorlata. Gondolat Kiadó, PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék Budapest-Pécs, 2008.

Források:

D. Mónus Erzsébet és mások (szerk.): Ifjúsági kislexikon. Hely nélkül, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

Lapátra tették Hernádiékat. Vasárnapi Blikk, 2011. november 20.

László Attila: Márciusra kész a lemez! Vasárnapi Blikk, 2012. január 8.

Hálózati források:

A dolgozat során a *Csillag születik* versenyzőinek idézésének forrása a http://www.rtlklub.hu/most/musorok/csillag_szuletik weboldal. [2012.01.26.]

<http://xn--csillagszuletik-osb.net/laszlo-attila-edesapja-eladta-foldjet-fia-sikereert.html#more-843> [2012.01.21.]

<http://csillagszuletik.me/csillag-szuletik-zsuri/a-csillag-szuletik-zsurije/> [2012.01.21.]

<http://csillag--szuletik.blogspot.com/p/fhddhhdhhdhfdhfd.html> [2012.01.21.]

Megvannak a *Csillag születik* zsűritagok. 2011.02.26. <http://csillagszuletik.u4.hu/megvannak-a-csillag-szuletik-zsuritagok.html> [2012.01.21.]

<http://csillag.xn--szuletik-o2a.com/hirek/csillag-szuletik-zsuri-oroszlan-szonja/> [2012.01.21.]